

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Németh Viktor

**A mediáció, mint interperszonális problémamegoldó eszköz leírása és magyarázása a
Participációs elmélet tükrében**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Demeter Mártom

Budapest, 2016

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Németh Viktor

**A mediáció, mint interperszonális problémamegoldó eszköz leírása és magyarázása a
Participációs elmélet tükrében**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Demeter Márton

Tartalomjegyzék

1. A kutatási előzmények és a téma indoklása.....	4
2. A felhasznált módszerek.....	8
3. Az értekezés eredményei	9
4. Következtetések összegzése	10
5. Főbb hivatkozások	15
6. A témakörrel kapcsolatos saját (ill. társszerzős) publikációk jegyzéke.....	20

1. A kutatási előzmények és a téma indoklása

Disszertációban a mediációt, mint az egyén sajátvilágához (Horányi 2007) legközelebbi, azt a legnagyobb mértékben elérő legitim alternatív konfliktuskezelési eszközt vizsgálom a konfliktuskezelés más intézményesült formáival összevetve. Elsősorban a joggal, mint problémamegoldó rendszerrel összehasonlítva vizsgálom a lehetséges előnyeit, hátrányait a megoldás határfokát és annak érvényességi idejét figyelembe véve.

A mediáció az alternatív vitarendezés egyik formája, melynek során egy semleges harmadik fél, a mediátor segíti a vitában álló, a folyamatban önként résztvevő felek kölcsönösen elfogadható megegyezését, a lehető legrövidebb idő alatt. A mediátor nem dönt, nem ítélik, és nem ad tanácsot. A mediáció eredményeképpen létrejött írásbeli egyezség a felek számára jogilag kötelező érvényű lehet.

Céлом kettős: egyrészt a mediációs típusok értelmezése és fejlődésének áttekintése a kommunikációtudományi dimenzióban, másrészt az egyén sajátvilágának lehetséges elérhetőségeinek vizsgálata és magyarázata a mediációs módszertanában.

A mediáció transzformatív típusát vizsgálom alapvetően, ahol ettől eltérek, azt külön jelzem. A transzformatív mediációt alkalmazom saját mediációs praxisom során is, Magyarországon ez a legelterjedtebb formája a közvetítói eljárásnak. Ez a legfejlettebb szintje a mediációnak, amely figyelembe veszi, és eszközrendszerével támogatja az egyéni belüli változás (transzformáció) valós idejű (a mediációs eljárás folyamán) megvalósulását.

A sajátvilág elérhetőségének és az elérhetőség modifikálására használt kommunikációs eszközöknek a leírása és értelmezése teszi teljessé a mediáció mint konfliktuskezelő folyamat bemutatását. Ilyen például az empowerment, amely a felek megerősítésének kommunikációs technikáját jelenti, segítve ezzel a mediációs folyamatban való továbblépést.

Mediátorként több mint egy évtizede mind belföldön, mind külföldön valamennyi ágat műveltem; családon belüli, iskolai vagy közösségi helyreállító, illetve a munkahelyi, munkaügyi eseteket is mediáltam. Az évek során összegyűlt sikeres ügyek adták a motivációt ahhoz, hogy összerendezett formában áttekintsem és mediációval kapcsolatos pozitív és negatív hozzáállás okait mind a jogi- közigazgatási

szervek, mind az eljárásban résztvevő kliensek szempontjából. Ezeknek a dimenzióknak az összegzésére egy olyan leíró és elemző rendszert kerestem, amellyel a lehető legkisebb veszteséggel helyezhetem közös színtérre a fentieket, így a legnagyobb hatásokkal vonhatok le következtetéseket és tehetek megállapításokat a mediáció magyarországi helyzetével kapcsolatban.

A mediációt, mint intézményesült alternatív vitarendezési protokollt az Amerikai Egyesült Államoktól sorra vették át az európai országok a múlt század utolsó évtizedében. Ahogy problémamegoldó protokollként terjedni kezdett egyre jobban kiszélesedett és megnövekedett a felhasználási területe is a mediációnak. Nem csak munkahelyi és anyagi természetű viták rendezésére kezdték el használni. Megjelent a családi mediáció, a közösségi mediáció, az iskolai kortárs mediáció, az egészségügyi mediáció, az interkulturális mediáció, és megjelent a mediáció a büntetőeljárásokban is: helyreállító igazságszolgáltatás (restorative justice) néven.

A mediáció egyes irányzatai más és más területeken váltak kiemelten fontossá, így például a munkaügyi mediáció az Egyesült Királyságban, a családi mediáció Németországban, az iskolai és kortárs mediáció a skandináv országokban – főként Svédországban -, az interkulturális mediáció pedig főként a déli országokban, Franciaországban, Olaszországban, Spanyolországban. Ezek a specializációk az érintettség okán kerültek a figyelem középpontjába az egyes országokban.

A volt szocialista országokban a rendszerváltás után jelent meg, mint szemlélet, és az ezredfordulón foglalták törvénybe. Magyarországon a 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységekről, amely a polgári peres eljárásokban szabályozza a mediáció jogi kereteit. A munkaügyi vitákban az 1992. évi XXII. törvény IV. része, az egészségügyben felmerülő viták rendezésére a 2000. évi CXVI. törvény, és végül a büntetőügyekben az 1998. évi XIX. törvény és a 2006. évi CXXIII. törvény rendelkezik. Ezek közül a legfontosabb a 2002-es és a 2006-os törvényi szabályozások, ezek adják a legpontosabb iránymutatásokat és irányjelzéseket mind a mediációba részt vevőknek, mind a jogalkalmazóknak.

A mediáció bevezetése mellett nem csak az EU-s direktívák miatt volt szükség, hanem a bíróságok túlterheltsége miatt is. A polgári peres ügyekben hosszú évekig tartott egy-egy jogi eset lezárása, ami gyakran azt is jelentette, hogy már maga az eljárást kiváltó ok, helyzet már évekkel korábban megszűnt, így az eljárás és az ítélet is csak egy felesleges procedúrává vált az érintettek számára.

A mediáció a latin *mediare* szóból ered, jelentése középben állni, közvetíteni, békíteni. A kifejezéshez tartozó tevékenységet sokféle képen értelmezték az egyes kultúrkörökben. A nyugati kultúrában kiegészítő szerepet kapott az egyházi és királyi igazságszolgáltatás mellett, amelyek az igazság legitim közvetítői voltak. Az egyház az Isten és ember közötti közvetítőnek, szó szerint mediátornak Jézus Krisztust tartja. XII. Piusz Mediátor Dei enciklikájában így fogalmaz: „Krisztus az egyetlen és örök Főpap, ő a közvetítő Isten és az emberek között.” (Gerald C. Treacy 1948). A királyokat, császárokat szintén az igazság közvetítőinek tartották. A római császárok egyben pontifex maximusok. A Pontifex Maximusok lat. (*pons + facere*) ill. legnagyobb, azaz szó szerinti fordításban a „legnagyobb hídépítő”. Kezdetben a patriciusok közül kerültek ki, majd Augustustól kezdve a mindenkori császár birtokolta ezt a méltóságot. Nagy Szent Gergely vette fel első katolikus pápaként ezt a címet, ami a lassan a római pápa latin megfelelőjévé vált. 1533-ban az angol parlament által hozott törvény szerint Anglia királya – Krisztus után – az angol egyház feje, így egy személyben földi uralkodó és közvetítő az égiek felé.

A közvetítés az idők folyamán ítélkezéssé alakult, jó vagy rossz kérdésére redukálva a választás lehetőségét. A közvetítés tehát nem az emberek között történt közvetlenül. Vitás ügyük valamely felsőbb hatalom – világi vagy egyházi – megítélése alá esett. Kommunikációs szempontból ez volt az a fordulópont, ahol a vita kimenetelét egy olyan szempontrendszer szerint kezdték megítélni, amely a vita keletkezésekor, létrejöttékor nem volt releváns a felek számára. Ebből kifolyólag a vitában részt vevő felek, nem is képviselheték magukat teljes, holisztikus emberi mivoltukban sem az egyház, sem a világi bíróság nem a megegyezést tartja szem előtt, hanem az ítélet meghozatalát. Akár a kanonizált egyházi, vagy világi jogrendszert vizsgáljuk egyértelműen megállapítható, hogy az igen vagy nem változókat használták protokolljaik alkalmazásához. Az ítélettel rend szerint egyik fél számára sem kielégítő, így a probléma nem oldódik meg, nem teremődik egy új mindenki számára megfelelő egyensúlyi helyzet, ellenkezőleg: sok esetben az ítélet újabb feszültségeket problémákat generál.

Ez a helyzet a huszadik században már nem elégítette ki az egyének és egyes társadalmi csoportok igényeit a vitás ügyek rendezésének kérdésében. A megoldást a mediáció újraértelmezése jelentette a huszadik század közepén.

A mediáció, mint interperszonális problémamegoldó és konfliktuskezelő kommunikációs protokoll lehetőséget biztosít a vitában álló felek együttműködésére a vitás helyzet közös megoldására, a saját szempontrendszereik szerint. Ha a logika

nyelvén az első megoldás a „vagy – vagy” logikai kapu volt, akkor a mediáció az „is – is” logikai kapu lehetőségét biztosítja a felek számára. Ehhez azonban már be kell vonni magukat a feleket is döntés meghozatalába. Ez azért szükséges, mert az a rész, ami az egyik fél számára a megoldás része lehet („is”), csak a másik fél által validálható és viszont.

Amennyiben tüzetesebben megvizsgáljuk, az európai konfliktuskezelés fejlődéstörténetét, úgy könnyen megállapíthatjuk, hogy közel sem volt egyenletes az évszázadok során. Ugyan a filozófiai és teológiai megközelítések időről-időre változtak, a bevett gyakorlat azonban nem: a mindenkori felsőbb hatalom privilégiuma volt a konfliktus kezelése az igazságszolgáltatás különböző intézményrendszerein keresztül.

A huszadik század közepén ebben állt be jelentős változás, ami az Amerikai Egyesült Államok jogrendszerének fejlesztéséből indult ki. A második világháború után kialakult hidegháborús patthelyzet a globális pusztulás veszélyével fenyegetett. Egyre nagyobb szerepet kapott a különböző logikai rendszerek mentén kialakult konfliktuskezelési protokollok gyakorlati alkalmazása a nagyhatalmak között (Zagare, 1984).

A konfliktuskezelés kutatás azóta számos diszciplínával együttműködik. Ilyen például a jog, a logika, a neurobiológia, vagy éppen a nyelv. Ezen tudományágak ide vonatkozó eredményei a disszertációban megjelenítésre és részletes taglalásra kerülnek, mit a mediáció működéséhez szükséges háttéranyagok.

A tapasztalatok alapján ez a vitarendezési módszer kilencven százalékos hatékonyság felett működik (Törzs, 2010), ez vonatkozik a vizsgált mediációs eljárások megállapodással zárulásának arányára (92,4%) és a megállapodások betartására is (91%). Praktizáló mediátorként a hatékonyságon túl a mediáció sokszínű alkalmazhatóságának bemutatása és elemzése is inspirált a téma kommunikációs szempontból történő vizsgálatára.

A mediáció, mint személet egyre elterjedtebb – elsősorban az alternatív iskolai képzeteknek (pl.: Rogers, Waldorf) köszönhetően. Az ilyen ismeretekkel rendelkezők körében nem csak a peres eljárás, de a mediátor bevonása is elkerülhető, hiszen rendelkeznek azokkal a felkészültségekkel és tudásokkal, amelyek a probléma megoldásához szükségesek.

2. A felhasznált módszerek

A disszertációban számos aspektusból vizsgálja a mediációt, mint interperszonális kommunikációs, problémamegoldó színteret. Mint problémamegoldó színtér történeti, logikai, jogi, társadalmi, kommunikációtudományi, és Partecipációs megközelítésekből került elemzésre. Az írás első felében a tudományágak szerinti leírások és elemzések kaptak helyet. A második felében pedig az egyes mediációs típusok Partecipációs elemzése.

A disszertáció elkészítése során felhasznált kutatások kiterjednek az egyes háttérdiszciplínák anyagainak feltérképezésére, adat és információ gyűjtésére, valamint azok elemzésére és összehasonlítására is. Tudományágak szerinti megközelítések kerültek leírásra az egyes fejezetekben. A leírások után az egyes részek lényegi részei összegzésre kerültek.

A Horányi féle Partecipációs (Horányi, 2007) kommunikáció elméleti leírórendszer taxonómiája került felhasználásra. A terminológia kifejezetten alkalmas a téma pontos leírására és lényegi kérdéseinek precíz megragadására és szemléltetésére. Maga a Partecipációs elmélet is a konfliktuskezelés és problémamegoldás megközelítéseit helyezi el az ágens, a színtér és az intézmény dimenziójában. A mediációt, mint interperszonális problémamegoldó eszköz egy olyan dimenzióban kerül vizsgálatra a Partecipációs rendszerben, amely kifejezetten a problémamegoldás színtereinek, résztvevőinek és a hozzájuk rendelt szabályrendszereknek a vizsgálatára lett létrehozva. A rendszer előnyét az adja, hogy nem csak egy-egy tudományágot, vagy szemléletmódot lehet bevonni a vizsgálatba, hanem több, egymástól eltérő logikai rendszereket is értelmezhetünk egyszerre. A Partecipációs elméletnek saját taxonómiája van, így a kutatásba bevont bármely diszciplína bármely részét jelölni és értelmezni tudjuk a rendszeren belül.

A tudományágak szerinti ismertetések és elemzések után, az egyes mediációs típusok kerültek bemutatásra a saját mediációs eseteken keresztül. Ezek az esettanulmányok nem csak leírások és azok értelmezése. Az esetek a Partecipációs fogalmak bevezetésével kerültek elemzésre. Ennek következtében valamennyi típusa a mediációnak azonos fogalmi rendszerbe került elhelyezésre.

A leíró és elemző módszerek mellett a statisztikai adatok felkutatására és bemutatására is sor került. A magyar és a nemzetközi statisztikai elemzés és összehasonlítás segít elhelyezni a magyar mediációs szabályozás és annak hatékonyságát az európai igazságszolgáltató rendszerek között. Országosan a büntető ügyekben hatvan mediátor és negyvenkét pártfogó járhat el mediátorként. Az ügyek

nyolcvan százalékát az ügyészség rendeli el – ami azt jelenti, hogy a megfelelő hatóság tereli a mediációs színtérre az eseteket. A tapasztalatok alapján ez a vitarendezési módszer kilencven százalékos hatékonyság felett működik (Törzs, 2010), ez vonatkozik a vizsgált mediációs eljárások megállapodással zárulásának arányára (92,4%) és a megállapodások betartására is (91%). Ez az arány nagyságrendileg egész Európában hasonlóan magas fokú.

A mediációba utalt eljárások Magyarországon 56 %-a vagyon elleni, 28%-a közlekedési, és mindössze 16%-a személy elleni. Az eljárásba utalt ügyek száma nagyon alacsony. A főváros abszolút ügyszámok arányában felülreprezentált, a vádemelések arányához képest az országos átlagot sem éri el. Ez utóbbi 1,5% azaz a vádemelések mindössze másfél százalékát vonják közvetítői eljárásba.

Az országon belüli területi eloszlása a közvetítői eljárásba vonásnak szintén nagy eltéréseket mutat: Baranyában akár hatszor nagyobb eséllyel utalnak mediációba egy esetet, mint Győr-Moson-Sopron megyében. (Törzs, 2010)

3. Az értekezés eredményei

A disszertáció elsőként vizsgálja tudományos eszközökkel a mediációt, mint kommunikatív jelenséget összevetve más problémamegoldó eszközökkel.

A jog, mint kanonizált problémamegoldó rendszer összevetése a mediációval világossá teszi – sokszor még a szakma gyakorlói számára is bizonytalanul kezelt – határvonalat a két problémamegoldó rendszer alkalmazhatósági területei között.

A mediáció érvényességi területeinek pontos gyakorlati leírása ad iránymutatást a közvetítési eljárás különböző felhasználási területein (polgári peres eljárások és a restorativ területeken egyaránt.)

A közvetítői eljárások nemzetközi gyakorlatban alkalmazott típusainak gyakorlati példákon történő bemutatása és elemzése segíti a mediátorok mindennapi szakmai munkáját.

A disszertáció egyik legfontosabb eredménye, hogy felhívja a figyelmet a módszer világszerte egyenletesen magas hatékonysági rátájára. Továbbá az ehhez szorosan kapcsolódó kifejezetten alacsony alkalmazási arányra; azaz az illetékes belügyi hatóságok indokolatlanul kevés alkalommal utalnak mediációba eseteket. Ez a megállapítás természetesen azokra az esetekre vonatkozik, amelyek maradéktalanul kimerítik a mediációs eljárásba vonhatóság kritériumait.

Az írás elsőként helyezi el a PTC rendszerében a mediációt, és írja le annak taxonómiája szerint. Ez egy felől a Partecipációs elmélet gyakorlati alkalmazásának bővülését jelenti, mely segítségével magának az elméletnek az alkalmazhatóságáról, gyakorlati felhasználhatóságáról kapunk releváns visszajelzést. Mindemellett jóval nagyobb a jelentősége a mediáció elhelyezésének egy olyan rendszerben, ahol magát a gyakorlati alkalmazást nem csak leírni lehet, hanem magyarázni és elemezni is annak működését. Ezen elemzés során a mediátor könnyebben értelmezheti a mediációs folyamatot, csakúgy, mint a saját mediátori szerepkörét is. Az elemzés hozzásegíti a mediátort az adott mediációra való rálátásra egy állandó fogalmi rendszer segítségével. Ezen keresztül saját munkáját is fejlesztheti.

A PTC rendszerén belüli elhelyezés segít megérteni a mediációs kommunikációs és jogi protokoll alacsony alkalmazásának okát is. Amely szoros korrelációt mutat a társadalmi megítélése a tudatos egyéni érdekérvényesítésnek, illetve az azzal kapcsolatos beidegződéseknek. Továbbá az új kommunikációs minták elsajátításának hiányára.

4. Következtetések összegzése

A mediáció valamely korai formájáról, elődjéről őriz írásos emlékeket az emberiség. Különböző történelmi korok különböző dinamikát generáltak a folyamatnak. A háborúkkal teli időszakokban a felsőbb hatalmak, kezdetben istenek, később uralkodók – vagy azok nevében – hoztak ítéletet és a döntéseket az interperszonális vitákban. (Vagyis helyezték át a döntések színterét az interperszonális

világból az intraperszonálisba.) A békésebb, gazdaságilag prosperáló időkben az egyének és intézmények egyaránt több időt és energiát fordítottak a saját érdekképviselésből fakadó közös megegyezésre. Ilyenkor a közös döntéseket ismét az interperszonális szinten hozták meg. Az interperszonális szinten hozott döntések, illetve döntések sorozata több bemeneti információt vesz figyelembe, akár az egyéni, vagy csoportos érdekek tekintetében, akár a döntések kimenetelének mérlegelésének tekintetében. Mindez érthetővé válik, ha visszautalunk a *neurobiológiai reakciók* című fejezetben taglaltakra. Az interperszonális kapcsolatok során egy új nyugalmi állapot kidolgozásához és a hozzá szükséges frontális lebeny aktivitásához a hüllőagy és a limbikus rendszer nyugalmi állapotára van szükség. A háborúk, nélkülözések idején elszigetelten rövidebb időkre jött létre csak ez az állapot, ami nem volt elég ahhoz, hogy intézményesüljön, és szokássá váljon társadalmi szinten. A gazdasági fejlődéssel együtt nőtt az esélye a problémamegoldás neocortex által rendezés tömegessé válásának. Itt tulajdonképpen a PTC fogalmi rendszere szerinti a hozzáférésről beszélünk, ahhoz a hozzáférésről, ami a mediációban való sikeres részvételhez szükséges. Ezt jellemzően az agy neocortex, aktivitásával lehet leírni. Azaz minél többet tölt az emberi agy a megoldás színterén aktív állapotban, annál sikeresebben képes a közös megoldás megtalálására egy másik ágenssel ugyan ezen a szinten. Az eltöltött idővel arányosan nő a sajátvilág reprezentálásának képessége is ezen a szinten. Valamint igaz ennek inverze is: minél több időt tölt el az ágens ezen a szinten annál pontosabban tudja értelmezni, dekódolni a másik ágens által ezen a szinten kifejezetteket. Az előbbiekhöz hasonlóan fontos, hogy a neocortex aktivitásához a hüllőagy és a limbikus rendszer inaktivitása szükséges. Ezt szintén a magas ismétlésszámmal lehet elérni, minél többször jut el sikeresen az ágens az ösztönökön és érzelmeken túli világba, annál pontosabban és részletesebben lesz képes észlelni és értelmezni a saját és/vagy másik ágens ösztönös illetve érzelmi akcióit és reakcióit. Mindezekkel tovább segítve a gondolkodás színterén való sajátvilág megjelenítését.

A mediációhoz, mint problémamegoldó protokollhoz hasonlóan, számos eljárás alakult ki a történelem során. Ilyen volt az uralkodók, vagy közösségi vezetők által gyakorolt ítélkezések, vagy Magyarországon a királyszék intézménye – ahol az uralkodó az országot járva hozott ítéletet nemes és köznép vitás kérdéseiben egyaránt. Szent István korában már írásban is használják a *metiatoribus* (közbenjárók) kifejezést. Ez a közbenjáró még természetesen közel sem azonosítható a mai mediátorral. Az első nemzetközi esemény ahol a mediáció során a mediátor nevét is

lejegyezték az 1686-os vesztfáliai béke. A huszadik század közepéig kisebb-nagyobb nemzetközi krízisek, békekötések mentén jelentek meg közvetítő harmadik felek. Ezek a közvetítések annyiban már hasonlítottak a mai értelemben vett mediációra, hogy a harmadik fél biztosította a mediációhoz a megfelelő színteret, mind fizikai, mind a közvetítés előrehaladását segítő felkészültség értelmében. Az ókortól napjainkig a jog adja a hivatalos problémamegoldó keretrendszert minden civilizációban. Ennek angolszász formája az, amelyik először emelte be saját rendszerébe a mediációt az ezerkilencszázas évek közepén a Harvard-i professzorok javaslatára az Amerikai Egyesült Államokban. Erre azért volt szükség, mert a peres eljárások során a bíróságon évekig húzódtak még az egyszerűbb ügyek is. A mediáció kezdeti formája sokban hasonlított a jogi procedúrából ismertekhez, a mediátor vezet, irányít és a legfőbb szempont a mielőbbi megegyezés aláírása. Ekkor még nem vették figyelembe a résztvevő ágensek sajátvilág változásából fakadó igényeket, amelyek a mediáció tárgyához kapcsolódó problémára való reakció volt. A mediáció hamar – néhány évtized alatt – eljutott arra a fejlettségi szintre, hogy felismerésre került, hogy a legfontosabb kérdés a mediáció tárgyát képező változásra való reagálás a résztvevő ágensek részéről. Ez a reakció becsatornázzható és differenciálható a mediáció legújabb típusával a transzformatív mediációval. A résztvevő ágensek számára olyan közös színteret biztosít, ahol a sajátvilág megértésére, értelmezésére, illetve az új sajátvilág(ok) és a közös sajátvilág kialakítására is megvan minden felkészültsége a mediátoroknak. A PTC taxonómiáját felhasználva, világosan és logikusan végigvezethető a résztvevő ágensek közötti mediációs folyamat – ami, a PTC alkalmazása nélkül nem, vagy csak részlegesen lett volna jellemezhető és körülírható a kommunikációs tudományos világ számára. Ennek legfontosabb része a transzformatív mediációban az, hogy amikor két ágens nem képes a felbomlott/megszűnt sajátvilág állapotot újraértelmezni és építeni önerőből, akkor a megfelelő színtér és felkészültség biztosításával egy harmadik semleges fél képes transzformációt eredményező stimulációt adni. Azaz a közös sajátvilág állapothoz szükséges feltételeket, úgy, mint a fizikai és mentális színtér. A megfelelő felkészültséggel a mediátor képes a folyamat koordinált keretei között fenntartani a folyamat szempontjából az előrehaladáshoz szükséges állapotot. Erről beszélünk például, ha valamelyik résztvevő ágens érzelmi megnyilvánulása megzavarná, és meg is szakítaná a folyamatot a mediátor segítsége nélkül. Fentieket a jogrendszerrel való összehasonlítással szemléltethetjük pontosabban a PTC rendszerében. (A kontinentális és az angolszász jogrendszer között az összehasonlítás szempontjából nincs releváns különbség.) Az ágens a probléma megoldása kezdetén, a jogrendszer esetén egy olyan

fizikai szintéren képviselteti magát, ahol semmilyen érzelmi megnyilvánulásnak nincs helye. (1) Itt az *ágens felkészültségei* egész pontosan annak hiányai mutatkoznak meg: az ágensek nincsenek annak a tudásnak a birtokában, amely megfelelő felkészültséget jelentene számukra egy emócióktól mentes kommunikációra. A mediáció során a résztvevő ágensek számára megengedett és támogatott a folyamat során az érzelmi megnyilvánulás. Ezek az érzelmi megnyilvánulások segítenek abban, hogy a limbikus rendszer nyugvópontra jusson és ezzel a neocortex aktivitásának utat nyisson. Ez azért kulcsfontosságú tényező, mert ha ez nem történik meg akkor nem fog kifejezésre jutni a mediációs szintéren az ágens sajátvilág változása, illetve a változással kapcsolatosan felmerülő alternatívák. A jog rendszerében az *ágens sajátvilágát* a jogi képviselője jeleníti meg. Egész pontosan fogalmazva az ágens sajátvilágának egy részének a jogi képviselő szerinti értelmezését. Erre a megfogalmazásra azért volt szükség, mert így világosan látszik, hogy kis különbségekkel, de folyamatosan távolodik a képviselt ágens a sajátvilágától. A következő távolító tényező a jog kategória rendszere, amely nem tartalmaz, olyan fogalmi egységeket, amelyekkel az ágens egész jellemző sajátvilág leírható lenne. Ebből kifolyólag nem is lehet a résztvevő ágens sajátvilágát jelentős adatvesztés nélkül jellemezni, és ha egyes részeket mégis sikerül, akkor azt is csak a művi nyelvet éveken keresztül tanuló jogi képviselők számára. A sajátvilágok tehát nem tudnak megjelenni a jogi szintéren maradék nélkül. A jogi képviselők által ily módon megjelenített rész-sajátvilágok felett hoz ítéletet a bíró. Tehát egy újabb kívülálló személy, akivel végképp soha nem alkottak a résztvevő ágensek közös sajátvilágot. A jog, mint problémamegoldó protokoll tehát nem rendelkezik a résztvevő ágensek sajátvilágának reprezentálására alkalmas eszközrendszerrel. Igaz, nem is az adott probléma megoldásán, hanem annak – a jog szabályai szerinti – helyessége felett ítélezik. (3) A mediáció megoldási színtereihez való *hozzáférés* nehézségei – ahogy a *szociális driverek* fejezetben is bemutatásra került – a társadalmi szokásokból fakadnak. Akár egyéni, közösségi, vagy társadalmi szinten – ahogy azt a fent bemutatott összehasonlítás is mutatja – végül egy ágens döntése került elfogadásra a kialakult szokásrendszerek többségében. (Ilyen volt az Isteni ítélet, a királyok döntése, a törzsi vezetők, majd a későbbiekben, a kontinentális jogban a bírói döntés, vagy az angolszász jogban a bíró vagy esküdtszék egybehangzó döntése.) Nem, vagy csak nagyon kis létszámú közösségekben – pl. alternatív iskolai rendszerek Rogers, Waldorf, stb. - került elfogadásra és vált a hétköznapi részévé a közös sajátvilágok kialakítása. (4) A közös sajátvilágok kialakítása hasonlóan más döntési formulákhoz a rendszeres gyakorlás révén emelkedik szokásszintre és válik mindenki számára egy hozzáférhető problémamegoldó protokollá. Amennyiben a harmadik

résztevő ágens (pl. bíró, mediátor) fogja a megoldást hozni – akár ítélet, akár tanács, stb. – formájában, úgy nem jön létre a közös sajátvilág a részttevő felek között, és így a megoldás sem abból fakad. Ennek következtében a megoldás nem az ágensek sajátja. Amennyiben nem saját forrásból születik a megoldást jelentő megállapodás, úgy annak betartása kevésbé lesz fontos a felek számára. (5) A mediátor szerepe (aki nem ítélkezik, nem dönt, és nem ad tanácsot) a közvetítői folyamatban kettős: Egyrészt a folyamat vezetése, annak lépéseinek betartatása a protokoll szerint. Másrészt a részttevő ágensekben végbe menő folyamatok kísérése, támogatása. A sikeres mediátor a két folyamatot összehangoltan instruálja párhuzamosan egymással. A mediátori felkészültség nem csak a protokoll egyes lépéseinek ismeretében, vagy az ágens pillanatnyi mentális állapotának felmérésében rejlik. A mediátor a mediációs folyamathoz azt a többlet felkészültséget adja, hozzá, amely a közvetítés dinamikájának ismeretében rejlik. Ennek a felkészültségnek a legfontosabb jellemzői, hogy minden egyes eleme a részttevő ágensek sajátvilágának az adott mediációval kapcsolatos, arra vonatkozó részeit a közös színtéren megjeleníthetővé váljon oly módon, hogy a mediációban részttevő ágensek számára érthető és megérthető legyen. Ez nem csak a folyamat első szakaszaira érvényes – ahol a részttevő ágensek a sajátvilág állapotukat ismertetik – hanem a későbbi, megoldást kereső szakaszokban is. Fontos, hogy a közvetítők felkészültsége kiterjed arra is, hogy a sajátvilág állapotokból fakadó – legyen az akár egyéni, akár közös – döntések és megállapodások valóban az ágensek sajátvilágukból fakadjanak és ne egy a háttérben álló okból. Ilyen lehet egy harmadik személy érzelmi hatása valamelyik félre, vagy egy munkahelyi nyomás, amely nem feltétlenül kerülne napvilágra. A mediációs megállapodás interiorizálódik a felekben. A betartásának ilyen magas arányához a következők járulnak hozzá: (I) A sajátvilágok közössé válnak egy nagyon mély folyamat során, így a felek magukénak tekintik. (II) A korábbi probléma meg nem oldásához kapcsolódó félelmek eliminálódnak. (III) Győztes-győztes helyzet alakul ki a folyamat végére, nem csak a kívülállók szerint, hanem a részttevő ágensek szerint is. (IV) A megállapodás után, ha valami változás áll be a megállapodás feltételeihez képest a felek ismét a mediációs folyamaton keresztül keresik a megoldást, mert már tudatosult, hogy van olyan csatorna, ahol a jövőben is sikeresen működhetnek együtt. A mediáció transzformatív típusa mindamelllett, hogy a legfejlettebb változata a mediációnak az interperszonális problémamegoldás területén a részttevő ágensek sajátvilágát olyan közelségbe hozza, hogy azok valós hosszútávra szóló közös megállapodásokat képesek létrehozni. Mindezt oly módon teszi, hogy a problémamegoldást a probléma megszületésének színtéréhez, ágenseihez juttatja

vissza, így a generálók válnak a megoldókká. A jövőben a protokoll szempontjából valószínűleg folyamatosan bővülni fog a megoldó eszközök tárháza – akár a más interperszonális tudományok és technikák bevonásával és azokkal közös fejlődéssel.

Minél közelebb kerülnek az ágensek a sajátvilágaik veszteség nélküli kifejezéséhez, annál pontosabb, és kevesebb veszteséget tartalmazó közös sajátvilágot tudnak létrehozni – mert a közelség végtelen.

5. Főbb hivatkozások

Alessandra, Tony Ph.D – O'Connor, Michael J. Ph.D. 1990.: *People Smart: powerful techniques for turning every encounter into a mutual win*, La Jolla, California, Keynote Publishing Company.

Arisztotelész 1999.: *Rétorika*, Budapest, Telosz Bt.

Axelrod, Robert 2006.: *The Evolution of cooperation*, Basic Books/ The Perseus Book Group, New York.

Bardwick, J. – *Danger in the Comfort Zone 1991: From Boardroom to Mailroom – How to Break the Entitlement Habit that's Killing American Business*, American Management Association.

Baruch, Robert A. Bush, Joseph P. Folger 2005. *The Promise of Mediation The Transformative Approach to Conflict*, San Francisco.

Bateson, G. (1972). *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology*. University Of Chicago Press.

Berne, Eric 2008.: *Emberi Játszmák*, Budapest, Háttér Kiadó.

Berne, Eric 1997.: *Sorskönyv*, Budapest, Háttér Kiadó.

Braithwaite, J. 1989.: *Crime, Shame And Reintegration*, Cambridge: Cambridge University Press.

Bono, Edward de 1994. : *Paralell thinking*, Viking.

Bono, Edward de 1995. *Teach yourself to think*, Penguin Books Inc.

Bogacz, Francois, Lack Jeremy 2010: *The Social brain during the mediation: the tentative model*, Mediation World Conference, Ljubjana.

Cozolino, Louis 2010.: *The Neuroscience of Psychotherapy: Healing the Social Brain*, New York, W. W. Norton & Company

Dávid János 2003.: *Mediáció a szociológus szemével*. Budapest, Minerva.

Dr. Eörsi Mátyás-dr. Ábrahám Zita(szerk.) 2003. Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Budapest, Minerva.

Dr. Gárdos Péter(Szerk.) - Vékás Lajos(Szerk.) 2014.: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, Budapest, Complex Kiadó KFT

Feldmár András 2006.: A tudatállapotok szivárványa, Budapest, Könyvfakasztó.

Fellegi Borbála 2009.: Út a Megbékéléshez – A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon, Budapest, Napvilág Kiadó.

Fireman, Gary D. - McVay, Ted E. - Flanagan, Owen J. 2003: Narrative and Consciousness: Literature, Psychology and the Brain, New York, Oxford University Press.

Fisher, Roger and Ury, William 1991.: Getting to yes – Negotiating Agreement Without Giving In, New York, Penguin Books.

Fisher, Roger And Shapiro, Daniel, 2007.: Building Agreement – Using emotions as you negotiate, Random House Business Book.

Folger, Joseph P. and Bush Baruch, Robert A.: Mediation Quarterly article ("Transformative Mediation and Third-Party Intervention: Ten Hallmarks of a Transformative Approach to Practice" Volume 13, Number 4.

Forgács, József 2007.: A társas érintkezés pszichológiája, Budapest, Kairosz Kiadó.

Gilbert, D. (2006). Stumbling upon happiness. Knopf Publishing Group.

Goldin, P. R., McRae, K., Ramel, W., & Gross, J. J. (2007). The Neural Bases of Emotion Regulation: Reappraisal and Suppression of Negative Emotion, Biological Psychiatry, 63, 577-586.

Gordon, E. (2000). Integrative Neuroscience: Bringing together biological, psychological and clinical models of the human brain. Singapore: Harwood Academic Publishers.

Gordon, E. et al. (2008), An "Integrative Neuroscience" platform: application to profiles of negativity and positivity bias, Journal of Integrative Neuroscience.

Gordon, Thomas 2010. : P.e.T. A gyereknevelés aranykönyve, Budapest, Gordon Kiadó.

Griffin, Em 2001.: Bevezetés a Kommunikációelméletbe Budapest, Harmat Kiadó.

Gyengéné dr. Nagy Márta 2009.. Mediáció az Igazságszolgáltatásban - Családjogi specialitások, PhD. értekezés, Szeged.

Hall, Edward T. 1987. : Rejtett dimenziók, Budapest, Gondolat.

Hawkins, J. & Blakeslee, S. (2004). On Intelligence. Times Books.

Hedden, T., & Gabrieli, J. D. E. (2006). The ebb and flow of attention in the human brain. Nature Neuroscience, 9, 863-865.

Herczog Mária (szerk.) 2002.: Együtt vagy Külön – maradjunk együtt vagy váljunk el? Budapest, KJK-Kerszöv.

Herczog, Mária (szerk.) 2004: Megbékélés és jóvátétel, Budapest, Család, Gyermek, Ifjúság KKE.

Horányi Özséb (szerk.) 2002.: Kommunikáció I. A kommunikatív jelenség, Budapest, General Press Kiadó.

Horányi Özséb (szerk.) 2007. A kommunikáció mint paricipáció, Budapest, Typotex.

Izuma, K., Saito, D., Sadato, N. (2008). Processing of Social and Monetary Rewards in the Human Striatum. *Neuron*, 58(2), 284-294.

Jackins, Harvey cop.1995. Az emberi lények emberi oldala: az újraértékelő támogatás elmélete Seattle, Wash. : Rational Island Publ.

Kézai Simon, Priszkos 1999.: Kézai Simon magyar krónikája/Priszkosz rétor töredékeiből, Budapest, Magyar Ház.

Kinnunen, Aarne 2010.: A helyreállító igazságszolgáltatás európai jó gyakorlatai a büntetőeljárásban in. Közvetítői eljárás – mediáció – Magyarországon, felnőtt korú elkövetők esetén, Budapest, IRM.

Kohlrieser, George 2007.: Tűszok a tárgyalóasztalnál, Budapest, Háttér Kiadó.

Lieberman, Matthew D.- Robert P. Spunt 2011.: The Busy Social Brain: Evidence for Automaticity and Control in the Neural Systems Supporting Social Cognition and Action Understanding, *Psychological Science*, Los Angeles.

Lewin, Kurt 1972.: A mezőelmélet a társadalomtudományban, Budapest, Gondolat.

Lipton, Bruce H. 2005.: The Biology of Belief – Unleashing the Power of Consciousness, Matter & Miracles, Hay House, New York.

Lawson, Ken 2006.: Successful Negotiating, New York, Axis Publishing Limited.

Lovas Zsuzsanna - Herczog Mária 1999.: Mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés, Budapest, Múzsák Kiadó.

McHenry, Robert 2008.: Fight, flight or face it? Celebrating the effective management of conflict at work, <http://www.opp.eu.com/conflict.aspx>,

MacLean, Paul D. 1990.: The Triune Brain in Evolution: Role in Paleocerebral Functions, London, Springer

McLuhan, Marshall 2001.: A Gutenberg- galaxis. A tipológiai ember létrejötte. Budapest, Trezor Kiadó.

Margulies, Robert E. (December 2002). "How to Win in Mediation" (PDF). *New Jersey Lawyer*. pp. 53–54.

Marklund, Linda Jur.Lic. 2010.: A helyreállító igazságszolgáltatás európai jó gyakorlatai a büntetőeljárásban in. Közvetítői eljárás – mediáció – Magyarországon, felnőtt korú elkövetők esetén, Budapest, IRM.

McCold, P. 1997.: Restorative Justice, New York, Monsey.

Menkel-Meadow, J. Carrie- Porter Love, Lela-Schneider Kupfer, Andrea- Sternlight R. Jean 2006: Dispute Resolution - Mediation And Other Methods To Foster Democratic Dialogue, New York, Aspen Publishers.

Miers, David - Willemswns, Jolien 2004: Mapping Restorative Justice, Leuven, European Forum for Victim-Offender Mediation and RJ.

Pert, Candace, B. PH.D. 1999.: Molecules of Emotion – Why You Feel The Way You Feel, New York, Pocket Book.

Pink, Daniel H. 2010.: Motiváció 3.0 – Ösztönzés másképp, Budapest, HVG Kiadó Zrt.

Robert, Benjamin 2012.: The Natural History of Negotiation and Mediation: The Evolution of Negotiative Behaviors, Rituals, and Approaches, mediate.com

Rock, David 2008.: SCARF: A brain-based model for collaborating with and influencing others, Neuro Leadership Journal.

Roderick, Phillips 2004.: Amit Isten összekötött... a válás rövid története, Budapest, Osiris Kiadó.

Russell, Bertrand 1994.: A Nyugati Filozófia Története – a politikai és társadalmi körülményekkel összefüggésben, a legkorábbi időktől napjainkig, Budapest, Göncöl Kiadó.
Ruzsa Imre 2000.: Bevezetés a modern logikába Budapest, Osiris Kiadó.
Seneca: *De beneficiis* III. 7. 5.

Schefflen, Albert E. 1964. „The significance of posture in communication systems” Journal for the Study of Interpersonal Processes, 27(4): 316-331.

Sheldrake, Rupert: Morphic Resonance: The Nature of Formative Causation, Rochester, Park Street Press.

Singer, Magdolna 2010.: Júlia vagyok és válok, Budapest, Grabó Kiadó.

Síklaki István 2010.: Előítélet és Tolerancia, Budapest, Akadémia Kiadó.

Somlai, Péter 1986: Konfliktus és Megértés, Budapest, Gondolat.

Strasser, Freddie – Randolph, Paul 2005.: Mediáció a konfliktusmegoldás lélektani aspektusai. Budapest, Nyitott Könyvműhely Kiadó.

Szent István Társulat 1976.: Biblia Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás, Budapest, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.

Ury, William 1991.: Getting past no – Negotiating with difficult people, Business Books Limited, London.

Újlaki László: Fogalmi és terminológiai tisztázás igénye a békítés, kiegyeztetés és a közvetítés témakörében, Jogtudományi Közlöny, 1. szám. 2001. január.

Tóth Pál Péter (szerk.) 1999.: Döntőbíráskodás, Budapest, Püski.

Tuckman, Bruce W. 1965: ‘Developmental Sequence in Small Groups’, Psychological Bulletin, Volume 63, Number 6, pp. 384-99, American Psychological Association.

Törzs Edit 2010.: A helyreállító igazságszolgáltatás európai jó gyakorlatai a büntetőeljáráásban in. Közvetítői eljárás – mediáció – Magyarországon, felnőtt korú elkövetők esetén, Budapest, IRM.

Treacy Gerald C. 1948.: Mediator Dei - Encyclical Letter of Pope Pius XII on the Sacred Liturgy, Mahwah, Paulist Press.

Twentier, Jerry D. 1994.: Az elismerés varázsa, Budapest, Network TwentyOne Kft.

Vitrai József 2010.: Büntetés Helyett, A Büntetőeljárás Alternatívájaként Működő Elterelés Értékelése, Budapest, L'Harmattan.

Viorst, Judith 2002.: Szükséges Veszteségeink, Budapest, Háttér Kiadó.

Warters, Bill: Thinking About Variations in Campus Mediator Style, Conflict Management In Higher Education Report, Volume 1, Number 4, Nov/Dec 2000.

Warters, William C. 1999.: Mediation in the Campus Community: Designing and Managing Effective Programs, Jossey-Bass San Francisco, California.

White, Alasdair A. K. 2009.: From Comfort Zone to Performance Management, La Houlette, White & MacLean Publishing.

Wilber, Ken 2003.: A Működő Szellem Rövid Története, Budapest, Európa Könyvkiadó.

Wilson, Timothy D. 2010.: Ismeretlen Önmagunk – A tudattalan új megközelítése, Budapest, Háttér Kiadó.

Winslade, John & Monk, D. Gerald, Monk, Gerald 2000.: Narrative Mediation: A New Approach to Conflict Resolution, San Francisco, Jossey-Bass Publishing.

Withmore, John 2009.: Coaching for Performance - GROWing human potential and purpose The principles and practice of coaching and leadership, London, Nicholas Brealey Publishing.
Yerkes, R., & Dodson, J. – 'The Dancing Mouse, A Study in Animal Behavior', 1907, *Journal of Comparative Neurology & Psychology*, Number 18, pp. 459-482

Zagare, Frank C: Game Theory, 1984. Concepts and Applications, London, Sage Publications.

Zehr, Howard 2002.: The Little Book of Restorative Justice, New York, Good Books.

6. A témakörrel kapcsolatos saját (ill. társszerzős) publikációk jegyzéke

Könyvejezet

1. Szerk. Demeter Márton [2015]: Konstruált világok. I. kötet; első kiadás; Typotex; Budapest; Németh Viktor A közelség végtelen. A mediáció, mint problémamegoldó színtér a PTC tükrében 57-69. oldal

Oktatási segédanyag

2. Németh Viktor [2012]: A közelség végtelen. Tanmenet és oktatási segédanyag. A tantárgy kódja: 7PE20NCK71B; A tantárgy megnevezése: A mediáció (konfliktusok és megoldások az alternatív vitarendezés eszközeivel) Kreditérték: 3; Corvinus Egyetem; Magatartástudományi és Kommunikációelméleti Intézet; A tantárgyfelelős neve: Dr. Aczél Petra egyetemi docens
3. Németh Viktor [2010]: A mediáció Tanmenet és oktatási segédanyag. A tantárgy kódja: BMEGT43M208, A tantárgy megnevezése: Kommunikációs elemzések: aktuális témák – Mediáció; Kreditérték: 3; Budapesti Műszaki Egyetem Szociológia és Kommunikáció Tanszék - Kommunikáció és médiatudomány BA szak; A tantárgyfelelős neve: Dr. Hamp Gábor

Szakmai folyóiratcikk magyar nyelven

1. Németh Viktor [2014]: Mediation as Problem -Solving Scene in the Light of PTC. Volume 2 Issue 1; KOMÉ – An International Journal of Pure Communication Inquiry; p 3-13.